

סמי שלום שטרית

15 דולר לראש

זה הספור:

דיויד גרוסמן בא לניו יורק

לדבר בקווינס קולג' בין היתר

על ספרות וציונות,

15 דולר כניסה, יש הנחה

לסטודנטים.

לא הלכתי.

גם בתל אביב, חננס, לא הלכתי.

מה אלה?

במגרש החניה ראיתי אב ובנו,

יהודים טובים, נרגשים, מזדרזים

לתפס מקום טוב –

ג'ואיש אינפוט הישר מארץ יוראל, בני

זה הספור:

היהודים שכאן תמיד טובים

והם תמיד צודקים, היהודים שכאן,

באשר הם, באשר הם, כי

דיויד גרוסמן בא לניו יורק.

ולא יעזר לו חיוך הגדי המכוב,

החרוש עתה

חרצים מזינים באשמה עתיקה:

אלהים יראה-לו השה לעלה, בני...

זה הספור:

כי היהודים אוהבים גרוסמן, עכשו

יותר מאי-פעם,

יותר מאימוס או, בטח

יותר מאי.בי ג'ושוע.

ערכו עלה בעיניהם:

15 דולר לראש

ויש הנחה לסטודנטים.

אפשר שהיתה גם לחילום,

אלו נמצאו כאלה כאן,

יהודים.

זה הספור.

ניו יורק, אפריל 2008

השיר שלפנינו לקוח מתוך ספר שיריו החמישי של המשורר סמי שלום שטרית (יליד 1960, העיירה קסר א-סוק בדרום-מזרח מרוקו; עלה ארצה עם משפחתו ב-1963 וגדל באשדוד; מתגורר כיום בניו יורק ומכהן כפרופסור במחלקה לשפות ותרבויות המזרח התיכון ואסיה בקווינס קולג'), *זמן מרוקו* (2015), בימת קדם הוצאת ספרים, עורך ראשי: יצחק גורמזאנו גורן, עמ' 82-83). קדמו לספרו החדש של שטרית הספרים *פתיחה* (1988, עקד); *פרחה שם יפה* (1995, נור); *שירים באשדודית* (2004, אנדלוס) ו-*יהודים* (2008, נהר). הספר הנוכחי מכיל שירים שנכתבו בין השנים 2008-2014.

שירי הספר החדש מחולקים לשלושה שערים: זמן מרוקו; זמן שבור; ושען ישראל, שהשיר המופיע כאן לקוח מתוכו. יש כמה דרכים אפשריות לקרוא אותו. קודם כל הוא מסמן את מדינת ישראל או כפי שהיא קרויה בשיר במבטא יהודי-אמריקאי, "ארץ יוראל", מנקודת מבט גלותית. נקודת מבט זו החלה להתפתח אצל המשורר כבר בסוף ספרו השני, *פרחה שם יפה*, בשירי השער החותם את הספר, "מחזור גלות ניו יורק", שחלקם מצאו את עצמם לאחר מכן בשירי השער הלפני אחרון בספר השלישי, *שירים באשדודית*, תחת השם "שירים גולים". נקודת המבט הגלותית באה לידי ביטוי במחיר הנקוב להוצאה, כשם השיר, '15 דולר לראש', וכן גם באינגלוח של שמות הסופרים מישראל, שמחמנים להוצאות בניו יורק, דיויד גרוסמן; אימוס או ואי.בי ג'ושוע. אל תוך נקודת המבט הזו נכנס הדובר בשיר ומתנגד פעמיים לקחת חלק בהוויה הגלותית היהודית בניו יורק: הוא לא הולך להוצאתו של גרוסמן על ספרות וציונות בין היתר ומספר כי גם להוצאה דומה שהתקיימה בתל אביב, ואף בחינם, הוא לא הלך.

מכאן עובר הדובר בשיר לשאת ביקורת על אותה קהילה יהודית גלותית של אמריקה, "היהודים שכאן תמיד טובים" / הם תמיד צודקים, היהודים שכאן", כך הוא כותב במהלך השיר כמו מבקש לומר שאין להם הזכות לשפוט את המתחרש במדינת ישראל מבחינה פוליטית, למשל. ביקורת נוספת שהוא נושא כלפי אותה הקהילה היא שערכו של הסופר גרוסמן עולה בעיניה משום הקורבן שהקריב, שלכאורה הוא קורבן הגורל היהודי הבלתי נמנע. גרוסמן שכל את בנו, אורי, מפקד טנק שנפגע מטיל נ"ט במהלך מלחמת לבנון השנייה ונהרג, בן עשרים במוותו. הדובר בשירו של שטרית מתאר אותו בצורה קשה: חיובו מכוב; חרוש חריצים מזינים של אשמה עתיקה; והדברים נקשרים כמובן לפרשת העקדה (בראשית כ"ב), עת שואל יצחק את אביו איה השה לעולה הלה משיבו: "אלוהים יראה לו השה לעולה, בני, וילכו שניהם יחדיו" (פסוק ח). בעקבות המידע החוץ-שירי על זאת שגרוסמן שכל את בנו אנו יכולים כעת לקרוא את כותרת השיר ככפולה לשון: גם 15 דולר לראש כמחיר עלות ההוצאה וגם ראשו של הבן המת.

דרך נוספת לקרוא את השיר החוץ-ישראלי הזה היא לשלבו בשיח המזרחי בשירה העברית החדשה, שלמשורר סמי שלום שטרית יש בו חלק מרכזי וחשוב ביותר, למשל בעריכת האסופה החשובה, *מאה שנים מאה יוצרים – אסופת יצירות עבריות במזרח במאה העשרים* (1999, הוצאת בימת קדם), הכוללת שלושה כרכים, בהם גם כרך שירה, ובמזימים רבים אחרים שערך בנושא. לא לגמרי ברור מדוע הדובר בשיר לא נכנס להוצאה של גרוסמן. אם בגולה הניו יורקית הוא עושה זאת מפאת סלידתו מהצביעות היהודית-אמריקאית או מדוע כאן בארץ, בתל אביב, הוא לא נכנס להוצאה הנישאת בחינם? יכול להיות שהסיבה טמונה בזהות הסופרים המרצים, שכלשון השיח המזרחי החדש בשירה העברית – משתייכים כולם לשמאל הלבן – נציגיה הבולטים של ההגמוניה האשכנזית בחברה הישראלית? האם זהו שיר 'מדינת אשכנז' של סמי שלום שטרית? לא בהכרח. יש לו שירים אחרים, חריפים הרבה יותר בהקשר הזה, שיכולים להיות מועמדים ראויים יותר לתפקיד, ועדיין זהות הסופרים המרצים שנבחרה מעוררת גם אפשרות קריאה כזאת. ♦

בביקורת: "שלושה משפטים / אחד אחרי השני / היום / זה כבר יותר מדי / אז לוקחים שני משפטים / מחלקים אותם / לשמונה שורות / קוראים לזה שיר" לא שאין בספר שירים ארוכים יותר, אבל דווקא הקצרים הם אלה שמתחילים לפנינו עולם מורכב יותר. השירה הקצרה של מויאל מתכתבת עם האהבה ולהפך ויחד הן מזינות אחת את השנייה: "לא הייתי טורח / אם הייתי יודע / שאפגוש אותך / כל פעם שאכתוב שיר", או בשיר אחר: "תכף אצא מהדירה שלך / אלך לשלך / כדי שתוכלי להיות לבד / לכתוב עלי קצת שיר".

לאהבה בספר יש טעם מתוק מה, כל התקרבות טומנת בתוכה גם התרחקות והתפכחות בלתי נמנעת: "בוא נכיר / בטח / אני אשמח / לחפש בך פגמים". ובאחד משירי האהבה המרגשים בספר, בשיר צ'רלי צ'פלין - המשורר כותב "אני רוצה לרקוד / אבל הדמעות שלך / אני מחליק בהן / מכל כיוון". ברוח הזמן גם בספר זה יש התייחסות לסוגיות של אפליה שזוכות לקבל טיפול שונה ומעניין, לעתים סרקסטי "לא קיפחו אותך / אף פעם / אגב / מעולם לא ביקרתי באוסטרליה / גם אוסטרליה / לא קיימת", ובשיר אחר הגילוי שהאפליה "היא עתיקה מהגזע / היא מתחילה באפליה / בין לילה ליום".

ליצן עצוב או קוסם של מילים אתגר מויאל יודע היטב שתפקידו "אינו בכוח" ו"תמיד ישנה תקווה / שיהיה יותר רע" ואף על פי ש"כולם אותו שיר" הוא ממשין לכתוב, לא כי כותבים רק כשרע "אבל כמה טוב כבר יש" ולא על מנת לקבל את פרס ישראל כי כבר הכתיר את עצמו כחתן הפרס בחיך רחב ושובה לב.

שלמה בן בסה